

Vida i mort a Miravet a l'època moderna*

JOSEP CAÑABATE FORTUÑO

Els estudis demogràfics d'època moderna ens permeten conèixer, amb el tractament de diverses fonts, l'evolució de la població. Els estudis de caràcter local o regional ajuden a aportar una visió més concreta sobre els diferents fenòmens o moviments coneguts a Europa i a Catalunya. L'exemple de Miravet, a partir de fonts parroquials, vol aportar informació a l'evolució de la població al llarg dels segles XVII i XVIII.

El present estudi se centra en el buidat dels llibres de baptismes, matrimonis i defuncions de l'Arxiu Parroquial de Miravet, que agafa un període de temps que va del 1614 al 1820. Una documentació excepcional a la zona, ja que la destrucció d'arxius durant la Guerra Civil fa que siguin escassos els documents parroquials conservats. L'únic inconvenient, en el cas de Miravet, és el buit ocasionat per la Guerra dels Segadors, ja que manquen els registres entre el 1640 i el 1662. Malgrat aquests petits problemes, podem assolir una sèrie força completa i quantiosa que permet aprofundir en l'evolució demogràfica de Miravet.

* Treball final del Màster d'Estudis Històrics, llegit al Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona el dia 26 de juny de 2013 davant un tribunal format pels professors Dra. María Ángeles Pérez Samper, Dr. Àngel Casals Martínez i Dr. Jaume Dantí Riu, que va obtenir la qualificació de notable.

Es tracta d'una investigació totalment inèdita, ja que aquesta documentació no havia estat mai treballada en la seva totalitat i tractada en profunditat. Les publicacions a l'entorn de Miravet, en època moderna, s'han centrat en una visió general i especialment vinculada amb el poder senyorial de l'orde de l'Hospital. La demografia ha estat pràcticament ignorada en aquest espai, on la ciutat de Tortosa és l'única que rep alguns estudis que intenten aprofundir en la població. Per tot això, les referències d'altres regions catalanes són bàsiques per trobar un punt de referència i de relació.

La població de Miravet, a la riba dreta de l'Ebre, ocupa un punt estratègic de control militar i comercial. El seu gran castell templer ha fet que el poble estigués al capdavant de tots els conflictes, que van afectar una petita població rural sota un fort control senyorial per part de l'orde de l'Hospital des del 1315. L'expulsió dels moriscos va permetre reforçar el control feudal amb la nova carta de població del 1623, mentre que els habitants s'havien vist trasbalsats per una ordre d'expulsió que no seria gaire efectiva. A aquests problemes s'hi aniran sumant totes les guerres de l'època i diferents episodis d'epidèmies i d'escassetat.

Malgrat que la documentació de l'Arxiu Parroquial s'inicia el 1614, pocs anys després de l'expulsió dels moriscos, ens pot aportar algunes idees de com l'afectació real d'aquest episodi no fou tan catastròfica com es creia. Als anys vint del segle XVII s'observa un augment de baptismes, matrimonis i defuncions, cosa que mostraria una ràpida repoblació del poble i que els efectes de l'expulsió no deixaren una despoblació acusada. El retorn d'antics pobladors i el moviment entre els diferents pobles permeten una recuperació immediata dels registres, que assoliran punts màxims que no es tornaran a trobar fins al 1670. L'exemple de Miravet seria significatiu, ja que més del 90% de la població era d'origen morisc; això hauria de representar un buit poblacional si l'ordre d'expulsió s'hagués complert. Aquest episodi fou aprofitat per l'orde de l'Hospital per a redactar el 1623 una carta de població en la qual s'augmenta el poder i les rendes, amb unes normatives més restrictives; sorprèn la seva tardança, cosa que demostra que no tenia un objectiu de repoblació.

L'augment dels registres parroquials durant aquest primer període podria estar vinculat amb l'increment poblacional de principi del segle XVII, que es pot observar en nuclis pròxims. Al mateix temps s'hi sumaria un repunt viscut després de l'expulsió en què segurament s'haurien paralytats els matrimonis i es concentrarien en la dècada posterior. Es fa difícil comprendre exactament l'afectació real que tingué l'expulsió dels moriscos, però amb l'alt nombre de registres es fa evident que fou menor i que no causà un efecte devastador sobre els habitants com hauria d'haver succeït.

A partir de la dècada de 1630, s'inicia un descens dels registres que es podria relacionar amb un cert estancament que es visqué a Catalunya. Entre el 1635 i el 1637 es visqué un augment de casos de malària a Tòrtosa, fenomen que es podria relacionar amb l'increment de les defuncions que s'observa a Miravet en aquell moment. Tots aquests casos queden paralytats amb el buit de l'Arxiu Parroquial entre el 1640 i el 1662. La destrucció de la documentació fou causada per la Guerra dels Segadors i ens impedeix conèixer l'afectació real del conflicte sobre els habitants i l'episodi posterior de pesta bubònica a l'entorn del 1650. La guerra tingué una forta repercussió sobre tot l'entorn de l'Ebre, amb forts enfrontaments i l'ocupació del castell de Miravet. El resultat fou la destrucció de les partides parroquials, com en poblacions veïnes, on els arxius parroquials no conserven la documentació anterior al conflicte.

A partir del 1663, s'observa un creixement sostingut dels baptismes, els matrimonis i les defuncions fins al 1700. S'evidencia un creixement de la població durant la segona meitat del segle XVII, com succeí generalment a tot el Principat. Després del 1670 se superen els màxims registrats anteriorment a l'entorn del 1620; això ens pot fer pensar que durant la guerra el nombre d'habitants degué decaure força i es recuperà a finals de segle. Un creixement generalitzat de baptismes, matrimonis i defuncions que es relacionem amb un creixement econòmic que es veié paralytat per l'esclat d'un nou episodi bèl·lic.

La Guerra de Successió, com s'ha esmentat, representà un fre al creixement demogràfic de la segona meitat del segle XVII. La magnitud del conflicte i la seva llarga duració fa que es registrin mínims de baptis-

mes, una davallada de matrimonis i un gran augment de les defuncions. Miravet tornarà a ser un punt de referència dels enfrontaments bèl·lics a la zona de l'Ebre, amb diversos atacs i ocupacions, que seran especialment greus entre el 1708 i el 1711. Durant aquests anys, el creixement vegetatiu de Miravet arriba als nombres més baixos de tota la sèrie estudiada. Sorprenen que en els registres de defuncions no surtin els nombrosos soldats o les morts violentes relacionades amb els enfrontaments, però evidentment hi ha una relació, a la qual se sumaria l'escassetat i la manca de recursos. La forta presència militar podria ser la causant de la caiguda del nombre de matrimonis. En altres espais aquests augments durant la guerra a causa de l'alt nombre de vídues, però a Miravet sempre descendeixen. Tots aquests fenòmens s'aniran observant en major o menor mesura en el territori afectat per aquesta guerra com a causa d'una davallada demogràfica.

Superada la Guerra dels Segadors i després d'uns anys de crisi, a partir de la segona meitat del segle XVIII Catalunya i Europa viuen un augment continuat de la població. Aquest creixement generalitzat s'observa amb l'augment continu dels registres de baptismes, matrimonis i defuncions. El nombre d'habitants anirà pujant de manera sostinguda i sobrepassarà els màxims assolits en segles anteriors. Aquest redreç que viu gran part del continent europeu al segle XVIII ha estat força estudiat i demostrat. Miravet estaria dins d'aquesta tònica general, amb alguns petits moments d'estancament que són superats ràpidament. A les portes del segle XIX, la situació es començaria a estancar, i fins i tot alguns fenòmens catastròfics com la gran riuada del 1787 podrien afectar l'evolució creixent de la població.

L'esclat de la Guerra del Francès seria la causa definitiva del trencament del creixement viscut anteriorment. Amb l'arribada dels enfrontaments bèl·lics es tornarà a registrar una caiguda de les partides de baptismes i matrimonis i un augment de les defuncions. L'increment de la mortalitat ja s'hauria iniciat el 1804 amb una epidèmia de febre tifoide que s'hauria expandit pel tram final de l'Ebre. Durant la guerra, la crisi demogràfica degué ser menor que en el conflicte anterior. Sembla que els nous armaments i tàctiques militars decidiren deixar una

mica de costat el castell de Miravet i les tropes s'establiren a Móra d'Ebre. Aquest fet degué situar el poble en un punt secundari en el qual l'afectació militar no era tan acusada. La crisi generada per l'ocupació francesa seria evident en la resta d'espais ebrencs o altres zones del principat, on als enfrontaments s'hi sumaren les epidèmies i les malalties, que augmentaren la mortalitat. Amb la marxa de les tropes napoleòniques el 1814 la situació es normalitzà ràpidament, fenomen que s'observa amb la recuperació dels baptismes i els matrimonis registrats.

Després de relacionar les xifres extretes dels llibres parroquials amb la seva evolució temporal, també podem aprofundir en els resultats a l'entorn de l'estacionalitat de la població. Si observem l'evolució en mesos dels baptismes es pot veure com la majoria es concentren a l'hivern. Aquest fet és el més habitual en la majoria d'espais estudiats, ja que en els mesos més freds el nombre de malalties disminueix. Al mateix temps, els mesos de concepció es troben a la primavera, període en qual hi ha menys activitat al camp. Els baptismes cauen especialment a l'estiu, moment en què els infants podien contraure més malalties.

El setembre és el mes en què es concentren de forma molt contundent el major nombre de matrimonis. Aquest mes era seguit d'una forta davallada a l'octubre, mes en què hi havia els treballs de la verema. L'augment continuat del cultiu de la vinya al llarg del segle XVIII fa que, si fraccionem l'estacionalitat matrimonial, el nombre de casaments al setembre va en augment; un fet molt habitual en espais on es viu un creixement vinícola. Els mesos hivernals són els altres que concentren més matrimonis, encara que el febrer no és excepcional, com passa en molts registres, en què es concentren els matrimonis en aquest mes per evitar el temps de quaresma. La primavera i l'estiu registren nombres força baixos, però regulars i gens exagerats.

En les defuncions, s'ha de diferenciar entre els adults i els albat, els infants. En els albat s'observa un gran nombre de morts als mesos d'estiu, especialment juliol i agost. Aquests mesos amb altes temperatures registraven la proliferació de malalties que causaven la mort dels nens i també dels adults. A l'hivern les defuncions d'albat disminueixen. En els adults s'observen repunts en els mesos més càlids, però hi

ha una certa homogeneïtat durant tot l'any, en què els mesos amb nombres més alts són l'agost i el gener. En la majoria d'espais l'alt nombre de defuncions a l'estiu és el cas més freqüent, encara que a Miravet destaca la gran homogeneïtzació al llarg de l'any.

En conclusió, el que s'observa a Miravet és una evolució demogràfica força habitual dins del que seria Catalunya, on els conflictes, les malalties o les collites són allò que marquen la vida i l'evolució dels seus habitants. Destaquen les crisis generades pels diferents conflictes d'època moderna i el gran creixement viscut al llarg del segle XVIII, fenomen d'abast europeu. Una petita població rural en la qual l'organització senyorial té una gran força i on el gran castell marca fortament l'evolució dels esdeveniments. En el fons, un sistema demogràfic d'antic règim en un territori complex i de gent humil, que viu els canvis i les dificultats del moment mentre la vida va passant.